

проблем, спирається на широку систему соціально-економічного захисту вихованців і співробітників дитячих містечок.

Таким чином, у Німеччині вихователька в дитячому містечку є центральною постаттю виховного процесу, через те головним завданням її професійної підготовки є навчання творчого, відповідального, гуманного мислення і діяння при розв'язанні найрізноманітніших практичних проблем виховання. Особливості здійснення такої підготовки потребують подальшого дослідження та впровадження раціональних ідей у практику роботи вітчизняних дитячих будинків сімейного типу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Badry G., Buchka M., Knapp R. Pädagogik Grundlagen und Arbeitsfelder. – Berlin. – Luchterhand. – 2002. – 389 S.
2. Bericht über die Verbesserung der Sekundarbildung: Politik, Ziele, Strukturen, Inhalt und Methoden. – Geneva. – December 2006. – 157 S.
3. Hederer I. Pädagogik / überlegungen zur Erziehung. – München – Wien. – Günter Olzog Verlag. – 2001. – 224 S.
4. Höltershinken D. Zur Situation des Studienganges der beruflichen Fachrichtung Sozialpädagogik // Bader R., Pätzold G (Hrsg). Ichrerbildung im Spannungsfeld von Wissenschaft und Beruf Bochum: Universitätsverlag Dr. N. Brockmeyer. – 1995. – S. 197 – 214.
5. Kinder- und Jugendhilfe im SOS – Kinderdorf “Saar”. – München. – Hrsg.: Socialpädagogisches Institut des SOS – Kinderdorf. – 1998. – 55 S.

Тименко В.Н.

ОСОБЕННОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ ДЛЯ ДЕТСКИХ ДОМОВ СЕМЕЙНОГО ТИПА В ГЕРМАНИИ

Статья посвящена особенностям системы профессиональной подготовки будущих воспитателей для детских домов семейного типа в Германии, анализируется содержание учебных программ, а также особенности формирования профессиональной компетентности будущих воспитателей.

Ключевые слова: коммуникативная педагогика, профессиональная подготовка, воспитатель детского дома, учебная программа.

Timenko V. N.

PECULIARITIES OF FUTURE TEACHER'S PROFESSIONAL TRAINING FOR CHILDREN'S HOME OF FAMILIE TYPE IN GERMANY

The article deals with the problems of the organization and pedagogical aspects of the professional education of a social worker in the university in the Germany. The author of the article gives characterizes professional competencies of a social worker as a subject of managerial activities in the educated sphere of social work. The mean types of interaction between a pedagogic personal as a student are analyzed.

Key words: communicative pedagogics, educator of child's house, professional education, curriculum.

УДК 37.013.42

Урсол О. В.

ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДИСЦИПЛІНИ “СОЦІАЛЬНА РОБОТА” З ВИКОРИСТАННЯМ КЕЙС-МЕТОДУ

Статтю присвячено дослідженню критеріїв та рівнів сформованості культури професійного спілкування майбутніх соціальних працівників.

Ключові слова: соціальна робота, майбутній соціальний працівник, професійна культура, професійне спілкування.

Перед сучасною педагогічною наукою й практикою стоїть складне завдання підготовки фахівців соціальної сфери до професійної діяльності в нових умовах розвитку ринкових відносин. Майбутні соціальні працівники мають бути готовими до виконання складних професійних завдань, які завжди пов'язані з професійним спілкуванням. Без спілкування неможливо досягти успіху в обраній професії.

Тому на сучасному етапі розвитку вищої педагогічної освіти України одне із пріоритетних завдань – підготовка студентів до професійного спілкування, яке є складовою культури професійного спілкування.

Всебічно освічений і розвинений фахівець у галузі соціальної роботи здатний бути конкурентоспроможним на сучасному та майбутньому ринках праці, успішно вирішувати соціальні проблеми, спираючись на майстерність спілкування й співробітництва з різними категоріями населення. Реалії сьогодення свідчать про те, що через брак культури професійного спілкування соціальні працівники нездатні ефективно розв'язувати професійні завдання.

Тому однією з найактуальніших проблем у сфері професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у вищих навчальних закладах стає формування різних аспектів технологічної, інформаційної, комунікативної і, зокрема, культури професійного спілкування. Необхідність таких перетворень у сфері освіти відображена в Законі України “Про освіту”, Національній доктрині розвитку освіти, Державній національній програмі “Освіта” (“Україна XXI століття”) та інших офіційних документах, прийнятих на державному рівні. У зв'язку з цим із особливою гостротою постає проблема обґрунтування педагогічних умов і шляхів підготовки майбутніх соціальних працівників до професійного спілкування.

У сучасній психолого-педагогічній літературі представлено чималий блок праць з теорії і досвіду вирішення проблеми підвищення професійної компетентності фахівців: розроблено теоретико-методичні основи формування професійної компетентності вітчизняними та російськими вченими (Л.Мітіна, В.Сластьонін, Л.Карпова, Т.Ковальова, А.Макарова, Є.Огарєв, Г.Онкович, О.Полуніна, Н.Лобанова, М.Чошанов та ін.), а також європейськими педагогами (Г.Халаш, Дж.Куллахан, В.Долл, Ж.Перре, Ж.Деллор); розроблено низку концепцій, в яких дається характеристика професійної діяльності (Б.Ананьєв, Л.Виготський, З.Калмикова, Н.Менчинська, С.Рубінштейн).

Становлення людини як суб'єкта праці, перетворення її на професіонала в результаті прояву соціальної активності у різних сферах діяльності обґрунтовано у працях І.Зязюна, А.Капської, О.Карпенко, Н.Кузьміної, М.Монахова, О.Мороза, Ю.Орлова та ін. У низці чинників, від яких вирішальною мірою залежить розв'язання комплексної проблеми професійної підготовки майбутнього соціального працівника, є проблема формування в нього однієї із домінуючих професійних якостей – культури професійного спілкування.

Нині процес вивчення зазначеної проблеми суттєво прискорився. Зокрема, зазнали помітної конкретизації аспекти, пов'язані з дослідженням проблеми спілкування загалом та професійного зокрема. Так, розкриттю методологічних засад спілкування присвячені праці О.Бодальова, Ю.Жукова, О.Леонтєва, Б.Ломова; у працях Л.Долинської, Л.Зінченко, В.Кан-Калика, А.Капської, М.Корнєва, А.Мудрика, Л.Савенкової, М.Тоби, М.Єрастова, О.Киричука розкриваються структура, функції та види спілкування.

Необхідною передумовою для розв'язання проблеми формування комунікативної компетентності соціальних працівників стали дослідження, в яких розглядається проблема саме комунікативної компетентності (Є.Головаха, Г.Данченко, Т.Іванова, С.Козак, Т.Ладигенська, М.Лісіна, С.Макаренко, Є.Мелібруда, В.Панфьоров, Л.Петровська, М.Станкін, Н.Паніна, Р.Парошина, В.Черевко).

Вивчення та аналіз досліджень з даної проблеми показали, що у психолого-педагогічній літературі відсутні праці, які розкривають особливості підготовки соціальних працівників до комунікативної діяльності. А відтак її об'єктивне розкриття допоможе

виявити ті особливості й ефективні педагогічні чинники, що сприяють успішному вирішенню питань щодо формування культури професійного спілкування майбутнього соціального працівника.

Суспільно-економічний розвиток суспільства характеризується суттєвим підвищенням ролі фахівців соціальної сфери в контексті розв'язання складних життєвих ситуацій, які виникають у соціально незахищених категоріях населення. Особливого значення набувають питання, пов'язані як з готовністю соціальних працівників до ефективної взаємодії з клієнтами, об'єктивними критеріями оцінки ефективності професійної діяльності, так і з умовами професійної підготовки випускників вищих навчальних закладів, які на практиці повинні застосовувати сучасні технології соціальної роботи.

Аналіз діяльності соціальних працівників свідчить про те, що ефективність її функціонування залежить від уміння фахівця розв'язувати складні життєві ситуації та взаємодіяти з різними групами клієнтів, які потребують соціальної підтримки і допомоги. Саме тому правильно організований процес професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з конкретними життєвими ситуаціями клієнтів дозволяє студентам досягти високого рівня професіоналізму, професійної культури, скорегувати свою професійно-ініціативну позицію. Бажано щоб, застосування ситуаційної технології навчання дедалі стало вагомим на етапі професійної підготовки магістрів і спеціалістів у сфері соціальної роботи.

Професійна підготовка соціальних працівників в умовах університетської освіти здебільшого орієнтується на засвоєння соціальної системи знань та розвиток навичок й умінь, які забезпечують розв'язання типових ситуацій майбутньої професійної діяльності, а формування ціннісних орієнтацій та розвиток практичних умінь, що надають можливість швидкої адаптації у проблемних, нестандартних ситуаціях повною мірою не реалізуються. Це породжує певну низку суперечностей:

- між фундаментальною теоретичною освіченістю майбутніх соціальних працівників і недостатнім рівнем їх практичної підготовки до організації взаємодії з різними категоріями клієнтів, які потребують підтримки та соціальної допомоги;
- між методичними можливостями навчальних дисциплін соціального спрямування і їх реалізацією традиційними формами і методами навчання.

Подолання цих суперечностей обумовлює об'єктивну необхідність педагогічно доцільного застосування інноваційних методів навчання, зокрема кейс-методу при підготовці соціальних працівників до практичної роботи з різними групами клієнтів.

Оскільки ще не склалася єдина концепція ситуаційної технології навчання в соціальній освіті, метою даної розробки є ознайомлення студентів, що навчаються за спеціальністю “Соціальна робота” з алгоритмом підготовки та вимогами до аналізу кейс-ситуацій при виконанні індивідуальної роботи з дисципліни “Соціальна робота”. Зазначимо, що ефективність застосування кейс-методу полягає у доведенні студентами взаємозв'язку між фундаментальною методологією і теоретичними концепціями соціальної роботи та сучасною організацією соціальної роботи в різних сферах життєдіяльності суспільства. Отже, індивідуальна робота студента-випускника засвідчує його здатність до системного розуміння актуальних проблем соціальної роботи: теоретико-методологічних, державно-правових, фінансово-економічних, медико-соціальних, психолого-педагогічних тощо. Враховуючи необхідність вивчення актуальних питань теорії та практики соціальної роботи, що цілком відповідає сучасним вимогам до професійної підготовки магістрів та спеціалістів, кейс-метод вдосконалює навички щодо:

- дослідження життєвих ситуацій, де однією із складових проблеми є поведінка різних груп населення;
- представлення, інтерпретації ситуацій, що стосуються сфери професійних інтересів соціального працівника;
- пошуку і використання теоретичного знання в умовах динамічної ситуації;
- розробки алгоритму дій, прийняття конкретних рішень;

- застосування теоретичних знань, концепцій та усталених методик в умовах конкретних ситуацій.

Таким чином, застосування кейс-методу в навчальному процесі забезпечує оптимальне поєднання теоретичного навчання і набуття практичних навичок, що особливо важливо для майбутніх соціальних працівників.

Індивідуальна робота з дисципліни “Соціальна робота” з використанням кейс-методу є однією із форм навчання, яка направлена на формування системи знань, навичок та умінь цілеспрямованої самоосвітньої діяльності. За таких умов студент повинен не тільки засвоїти необхідний теоретичний матеріал, а й навчитися співвідносити теоретичні концепції соціальної роботи щодо їх застосувати в роботі з життєвими ситуаціями різних категорій населення, або при організації соціальної роботи в різних сферах життєдіяльності суспільства.

Тенденція до підвищення ролі самостійної й індивідуальної роботи сприяла тому, що в умовах кредитно-модульної системи навчання набувають органічного поєднання традиційні та інноваційні види індивідуальних завдань. Традиційними видами індивідуальних завдань, які виконуються при вивченні навчальної дисципліни “Соціальна робота” на завершальному етапі професіоналізації є такі:

- підготовка рефератів за проблемами, які висвітлюють зміст та тенденції сучасної теорії й практики соціальної роботи;
- підготовка дайджестів наукових та методичних джерел за проблемами, які висвітлюють різні підходи до їх розуміння, вивчення тощо.

Індивідуальна робота з використанням кейс-методу виступає тим інноваційно-методологічним орієнтиром, який дозволить зміст теоретичної підготовки соціальних працівників наповнити життєвими фактами, явищами. Тому, застосування кейс-технології в умовах індивідуальних занять з дисципліни “Соціальна робота” забезпечує засвоєння прийомів майбутньої професійної діяльності (професійні уміння), які формуються в результаті поєднання теоретичних знань та професійного досвіду. Найбільш продуктивним видом індивідуальної роботи є моделювання ситуацій за кейс-методом, оскільки спрямований на формування у студентів здатності прогнозувати, структурувати та аналізувати конкретні життєві ситуації на основі набутих теоретичних знань з дисципліни “Соціальна робота” та інших навчальних дисциплін. Ефективність цього виду індивідуальної роботи полягає у тому, що під час моделювання та аналізу кейс-ситуацій виникає необхідність студентові усвідомити, виявити свій інтелектуально-творчий потенціал з метою осмислення, критичного аналізу та оцінювання своїх дій. Саме моделювання та аналіз кейс-ситуацій дозволяє уникнути стихійності в майбутній професійній діяльності в соціальній сфері, знизити вплив ситуації на ефективність взаємодії клієнта й соціального працівника, оскільки забезпечує формування готовності до взаємодії в умовах нестандартних ситуацій.

Ідеї застосування в навчальному процесі методу кейс-стаді, який ґрунтується на описі проблеми або ситуації “не нові”, а мають значний досвід застосування в системі вищої освіти. Аналіз теорії й практики ситуаційної методики навчання дозволяє умовно визначати три етапи розвитку даного напрямку досліджень:

I етап – методологічний (початок ХХ ст.), пов’язаний з обґрунтуванням поняття “кейс-метод” та визначенням його місця у методології професійної освіти;

II етап – технологічний (70-80 рр. ХХ ст.), пов’язаний з широким використанням кейс-технології в різних сферах освіти: економічної, педагогічної, психологічної, юридичної, соціальної, політичної.

III етап – практико-орієнтований (початок ХХІ ст.), пов’язаний з успішним застосуванням кейс-методу як засобу поєднання навчального, освітнього та дослідницького змісту професійної підготовки фахівців.

Навчання за ситуативним методом має значні розширені можливості пристосування до умов професійної підготовки фахівців соціальної сфери. Тому, в практиці вищої школи,

водночас, застосовується як класична модель ситуаційного навчання, так як сучасна дослідницька модель методу кейс-стаді.

За класичним варіантом ситуаційного навчання кейс-метод використовується на практичних заняттях з навчальної дисципліни, при цьому зберігається головна функція викладача, а саме – організаційна:

1. Підготовка тексту кейс-ситуації.
2. Постановка основних питань.
3. Розподіл студентів малими групами.
4. Організація групової взаємодії студентів.
5. Організація загальної дискусії, запитань, виступів.
6. Підсумки та оцінка аналізу кейс-ситуації та процесу обговорення.

За сучасним практико-орієнтованим варіантом ситуаційного навчання кейс-метод як дослідницька методика використовується в індивідуальній роботі з навчальної дисципліни, при цьому студент спрямовує свої зусилля на комплексний аналіз соціального феномена, або проблеми через конкретну життєву ситуацію. Робота над кейсом дослідницького характеру в умовах індивідуальної роботи з навчальної дисципліни “Соціальна робота” передбачає певну послідовність дій студента щодо визначення проблеми, виду кейсів та методів збору інформації, опису та аналізу ситуацій. Найбільш вагомими, що віддзеркалюють процес роботи студентів над індивідуальним завданням, є:

- *Складання кейс-ситуації* – на якому описуються співвідношення обставин та умов, які містять протиріччя і не мають однозначного вирішення.
- *Визначення та здійснення різного виду аналізу проблеми та її складових* – на якому відбувається формулювання проблеми клієнта, цілі та завдання для соціального працівника.
- *Розробка та оцінка альтернативних варіантів розв’язання проблеми* – на якому моделюється майбутня взаємодія з клієнтом, обираються методи й засоби втручання.
- *Вибір найбільш ефективного варіанта розв’язання проблеми та його реалізація* – на якому обґрунтовується стратегія взаємодії з клієнтом відповідно до існуючих теоретичних моделей соціальної роботи психолого-орієнтованих, соціолого-орієнтованих, або комплексних.
- *Оцінка й презентація результатів та оформлення звіту проведеного аналізу кейс-ситуації* – на якому презентується аналіз вирішення проблеми в цілому.

Зауважимо, що кожен із етапів має певні фази роботи над кейс-ситуацією. В цілому, робота студентів з підготовки кейс-ситуації базується на узагальненій класифікації засобів складання проблемних ситуацій [1]:

1. Протиріччя між новими та старими фактами, явищами, знанням.
2. Необхідність вибору інформації, яка потрібна.
3. Протиріччя між набутими знаннями та завданнями, які виникають на практиці.
4. Порівняння, співставлення та протиставлення фактів, явищ та їх узагальнення.
5. Протиріччя між існуючою теорією та новими вимогами, які висуває практика.
6. Протиріччя між побутовим та науковим розумінням явищ.
7. Оцінювання ситуацій практичного характеру.
8. Аналіз ситуацій практичного характеру.
9. Виявлення міжпредметних зв’язків.

Доцільність поетапної роботи над кейсом базується на відображенні наступних дидактичних принципів:

- Дидактична побудова кейс-ситуації здійснюється відповідно до загальних вимог складання таких ситуацій.
- Інформаційна основа кейс-ситуацій орієнтується на представлення наявної в житті ситуації відповідно до конкретної навчальної теми (або навчального модуля) з дисципліни, що вивчається.

- Варіативність використання різних видів аналізу кейс-ситуації.
- Вибір та обґрунтування найбільш адекватної теоретичної моделі та основних ідей та стратегій втручання.

Ситуаційна методика дозволяє студентам відбирати інформацію для побудови ситуації, пропонувати проблеми для обговорення, надавати власний аналіз і пояснення шляхів її розв'язання, спираючись на різні теоретичні моделі соціальної роботи. Застосування різних варіантів аналізу кейс-ситуацій як “сукупності подій, станів, особливостей, які містять у собі певні суперечності” [6; 12] надають можливість студентам усвідомити сутність соціальних явищ, охарактеризувати реальні зовнішні обставини й умови, в які потрапляє клієнт, та осмислити внутрішні перешкоди як відображення особистісних проблем клієнта.

Таким чином, методика створення кейс-ситуацій відображає послідовну роботу з сукупністю реальних або вигаданих подій, суттєвих фактів, станів, особливостей, які сконцентровані на головній дійовій особі, що знаходиться в кризових або екстремальних умовах та потребує зміни ставлення до себе, оточуючих, вибору свого незалежного життєвого шляху, відновлення та подальшого розвитку стану і функцій. Саме тому порушена проблематика потребує подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вергасов В.М. Активизация познавательной деятельности студентов в высшей школе. – К.: Вища школа, 1985. – 175 с.
2. Виханский О.С., Наумов А.И., Зубов А.М. Учебные конкретные ситуации. – М.: Академия, 1997. – 145 с.
3. Карпенко О.Г. Соціальний працівник: деякі аспекти професійної підготовки. – К.: Держ.ін-т розвитку сім'ї та молоді, 2007. – 144 с.
4. Киблицкая М.В., Масалков И.К. Методология и дизайн исследования в стиле кейс-стади. М.: Издательство Международного университета бизнеса и управления, 2003. – 287 с.
5. Матвієнко О. В. Метод конкретних педагогічних ситуацій: навч.-метод. посібник: для студ. пед. ф-тів вищих навч. закл. / В.І. Бондарь (ред.). – К.: Українські пропілеї, 2001. – 298с.
6. Ситуаційна методика навчання: теорія і практика / упор.: О.Сидоренко, В.Чуба. – К.: Центр інновацій і розвитку, 2001. – 256 с.
7. Ситуаційна методика навчання: український досвід / упор. О.Сидоренко, В.Чуба. – К.: Центр інновацій та розвитку, 2001. – 192с.
8. Сурмін Ю.П. Метод аналізу ситуацій (case study) та його навчальні можливості // Освіта і упр. – 2006. – № 1. – С. 32-50.
9. Сурмін Ю.П. Методология анализа ситуаций (Case Study Method). – Центр инноваций и развития, 1999. – 94 с.
10. Сурмін Ю. П. Ситуационный анализ, или Анатомия кейс-метода. – К.: Центр инноваций и развития, 2002. – 288с.
11. Теорії і методи соціальної роботи соціальної роботи: підручн. / за ред. Т.В.Семігіної, І.І.Миговича. – К.: Академвидав, 2005. – 328 с.
12. Шеремета П. Кейс – метод: з досвіду викладання в українській бізнес-школі / упор.: П.Шеремета, Г.Каніщенко. – К.: Центр інновацій та розвитку, 1999. – 80 с.
13. Як викладати ситуаційні вправи / за ред. О.І. Сидоренка. – К.: Центр інновацій та розвитку, 1999. – 64 с.
14. Галагузова А.Н. Социально-педагогические задачи: учебное пособ. для студентов вузов, специальность “Социальная педагогика”. – М.: Владос, 2008. – 191 с.
15. Барнс Л., Кристенсен К., Хансен Э. Преподавание и метод конкретных ситуаций: перевод с англ. / под ред. А. Наумова. – М.: Гардарики, 2000. – 501 с.

Урсол О. В.

ВЫПОЛНЕНИЕ ИНДИВИДУАЛЬНОЙ РАБОТЫ ПО ДИСЦИПЛИНЕ “СОЦИАЛЬНАЯ РАБОТА” С ПРИМЕНЕНИЕМ КЕЙС-МЕТОДА

Статья посвящена исследованию критериев и уровней формирования культуры профессионального общения будущих социальных работников.

Ключевые слова: социальная работа, будущий социальный работник, профессиональная культура, профессиональное общение.

Ursol O. V.

*IMPLEMENTATION OF INDIVIDUAL WORK FROM SUBJECT "SOCIAL WORK" USING
CASE-METHOD*

The article investigates the criteria and the maturity levels of the professional communication culture of the future social workers.

Key words: social work, the future social worker, professional culture, professional communication.